

NEJSTE NA TO SAMI!

Asistent pedagoga pro žáky s odlišným mateřským jazykem v českých školách

V následujícím textu bychom rádi zprostředkovali naši zkušenost se zaváděním pozice asistenta pedagoga pro žáky s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v českých školách. Zaměříme se především na způsoby organizace jeho práce v rámci instituce školy, spolupráci s učiteli a v neposlední řadě i na jeho konkrétní kompetence a náplň práce.

Pro legislativní, ekonomické a pracovně-právní zabezpečení funkce asistenta pedagoga odkazujeme na příslušné dokumenty ministerstva školství (podrobněji na konci dokumentu).

Zpracovala: Mgr. Petra Hlavničková (2011)

Aktualizace dokumentu proběhla v červnu 2013 v rámci projektu Program na podporu pedagogických pracovníků při práci s žáky-cizinci IV. a podílely se na ní:

Mgr. Šárka Klimešová

Mgr. Petra Hlavničková

PhDr. Kristýna Titěrová

Tento materiál byl vytvořen za podpory Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí a MŠMT ČR.

Situace žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) v českých školách

V českých základních a středních je v současné době (2013) 1,84 % žáků cizinců. Oproti roku 2011 jejich počet vzrostl o 0,14 % (což o něco málo víc než 1000 žáků a studentů). Přestože počet prokazatelně roste, stále neexistuje žádný veřejně řízený systém jejich začlenění do výuky, je pro pedagogy možnost využít v této situaci asistenta pedagoga velkou pomocí. Pedagogům samotným zatím většinou chybí zkušenost s prací s žáky bez znalosti vyučovacího jazyka, a zároveň nemají tolik příležitostí, kam se obrátit o pomoc. Stejně tak chybí i ucelené výukové materiály, které by bylo možné pro tuto cílovou skupinu použít.

Postup při organizaci práce asistenta pedagoga pro žáky s OMJ

Máme ve škole nového asistenta, jehož náplní práce je podporovat především žáky s neznalostí vyučovacího jazyka. Jak jej co nejefektivněji využít?

Počty žáků s OMJ v jednotlivých školách se samozřejmě liší. V některých školách už šplhají k 30 %, jiné školy, především mimo území hlavního města, se s takovými žáky nesetkávají vůbec, případně jen s jednotlivci. S tím se bude lišit i způsob práce a využití asistenta.

Co by v takové chvíli měla udělat škola?

- Určit jednu osobu, která bude pro asistenta kontaktní osobou a které bude asistent zodpovědný (tzv. **mentor**). Tato osoba by měla být schopna poskytnout asistentovi:
 - představení ostatním pedagogům;
 - podporu v komunikaci s ostatními pedagogy a vedením školy;
 - metodické vedení;
 - zpětnou vazbu/supervizi;
 - pomoc v orientaci v organizačních záležitostech ve škole (př. možnost využívat kopírku a zajistit materiál na výrobu pomůcek atp.).

Ve školách, kde je větší počet žáků s OMJ, je vhodné vytvořit pozici tzv. *koordinátora integrace cizinců* – tato osoba by pak byla vhodná i pro koordinaci a mentoring asistentů pro žáky s OMJ.

- Informovat všechny učitele o nově příchozím členu pedagogického týmu a přesně sdělit jeho kompetence (viz níže) a náplň práce. Ty sepsat do dokumentu veřejně přístupného všem pracovníkům školy.
- Připravit pro asistenta vhodné zázemí (pracovní místo, v případě, že bude probíhat asistence i mimo prostory třídy, vhodné místo pro výuku)
- Vytipovat žáky, kteří potřebují asistenci. Kdo je takovým žákem?
→ *Žák, kterému jazyková bariéra brání v zapojení se do běžné výuky a potřebuje pomoc s jejím vyrovnáním.*

Co bude nyní úkolem asistenta?

Náplň jeho práce můžeme rozdělit do několika oblastí:

1) Organizační:

- dostane přehled žáků, kteří potřebují pomoci;
- obejde učitele a komunikuje s nimi o jednotlivých žácích s cílem zjištění jejich hlavních potřeb a míry znevýhodnění;
- sestaví svůj rozvrh – náročnost tohoto úkolu závisí na počtu žáků, se kterými se bude pracovat.
- pokud na škole probíhá výuka češtiny jako cizího jazyka, komunikuje s učitelem tohoto předmětu, domlouvá si s ním spolupráci, návaznost, co je potřeba s žákem procvičit apod.

2) Metodická

- komunikuje s jednotlivými učiteli o jednotlivých žácích a společně nastaví cíle a způsoby spolupráce. Pozornost věnují těmto oblastem:
 - stanoví předměty, ve kterých bude žák asistenci potřebovat;
 - společně sestaví individuální vzdělávací plán, který stanoví cíle a obsah výuky žáka;
 - domluví pravidla a způsoby spolupráce, např...:
 - jakým způsobem budou komunikovat o přípravách na hodinu a přejímání jednotlivých úkolů při přípravě a při výuce;
 - pracuje-li asistent s žákem odděleně od výuky ve třídě, jakým způsobem si předají informace a jak bude učitel na práci asistenta navazovat;
 - bude-li asistent žáka hodnotit a jak.
 - nastaví způsob organizace výuky:

možnosti:

Asistence při výuce

- asistent je přítomen přímo ve výuce a doplňuje činnost učitele, případně přejímá některé vyučovací celky do své režie
- pomáhá žákovi zorientovat se ve výuce, dovysvětluje zadání úkolů, pomáhá se zápisem do sešitu, modifikuje zadávané úkoly, aby odpovídaly schopnostem žáka, případně snižuje stres z příliš rychlého tempa výuky
- vytváří pracovní listy, které jsou zároveň žákovým učebním materiálem

Asistence odděleně od výuky

- asistent vyučuje žáka individuálně (v menší skupině) v jiné místnosti než ve třídě
- v takovém případě doporučujeme, aby žáci pracovali tím způsobem, že se při takové výuce „chystají“ na to, co budou probírat v daném předmětu ve třídě dále, tj. jedná se o jakousi předpřípravu, tedy připravení půdy pro učitele (a žáka) pro výuku v běžné třídě. Vyžaduje to od učitele, že na tuto předpřípravu během vyučování naváže, využije jí a dá žákovi šanci některé ze získaných znalostí a dovedností použít.

Pozor! Některé děti, především z 1. a 2. třídy, nerady odcházejí s asistentkou ze třídy. Nenutíme je tedy.

Tento materiál byl vytvořen za podpory Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí a MŠMT ČR.

3) Vyučovací – přímá práce s dětmi

Asistent pracuje dle výše uvedených postupů. Ze zkušeností upřednostňujeme zapojení asistenta do práce přímo ve výuce. Větší zapojení žáka do dění ve třídě zvětšuje jeho šanci na začlenění do kolektivu. Začlenění do kolektivu znamená i příležitost k rozvíjení jazykových znalostí a motivaci k dalšímu vyučování.

Kompetence asistenta pedagoga pro žáky s OMJ

- a. Plánování a vytváření přípravy na hodiny společně s učitelem s přihlédnutím na začlenění žáka s OMJ přímo do výuky
- b. Asistence přímo při výuce
- c. Poskytování individuální výuky a doučování (v dopoledních hodinách – místo některých předmětů, v odpoledních hodinách – doučování, případně pomoc s plněním domácích úkolů)
- d. Výuka češtiny jako cizího jazyka (má-li dostatečné vzdělání)
- e. Pomoc při tvorbě, realizaci a revizi individuálního vzdělávacího plánu
- f. Pomoc při zajištění komunikace s rodiči (asistent si udržuje přehled o institucích podporujících integraci cizinců a schopných pomoci rodinám a školám v případě potřeby, např. poskytující odborné sociální poradenství, tlumočnické služby, doučování nebo výuku češtiny jako cizího jazyka).

!!!

Bylo by vhodné, kdyby asistentovi pedagoga pro žáky s OMJ bylo umožněno další vzdělávání v oblastech jako je výuka češtiny pro cizince a metodika začleňování žáků s OMJ do výuky.

Tyto dovednosti by v ideálním případě měly být součástí vybavení každého pedagoga vzdělávajícího žáky s OMJ.

Model ZŠ Špitálská

Na ZŠ Špitálská pracoval asistent pouze se dvěma žáky. Jeden je v 1. třídě, druhý v 6. třídě. Asistent byl na škole přítomen dva dny v týdnu. Svůj rozvrh rozdělil po oba dny mezi oba žáky a byl přítomen v předmětech, ve kterých bylo možno jeho pomoci nejlépe využít (tj. nebyl přítomen většinou na výchovách, výpočetní technice, matematice). V odpoledních hodinách žáky doučoval.

Kromě pomoci se zvládnutím obsahu výuky pomáhal žákům i zorientovat se v systému zadávání a plnění domácích úkolů, způsobech hodnocení, testování a zkoušení. S učiteli stanovil způsob modifikace cílů a obsahu výuky do individuálního vzdělávacího plánu.

Model ZŠ Meteorologická

ZŠ Meteorologická má mezi svými žáky více než 10% žáků s OMJ a jejich počet stále narůstá. Jen v průběhu projektu, tj. v kalendářním roce 2011, přišlo do školy 8 žáků bez jakékoliv znalosti českého jazyka a několik dalších žáků s OMJ, kteří byli schopni absolvovat výuku v českém jazyce s českými spolužáky.

Asistent pedagoga pro žáky s OMJ zde působil tři dny v týdnu.

Žáci vytipovaní pedagogy jako žáci potřebující podporu asistenta:

2. pololetí 2010/2011		1. pololetí 2011/2012	
1. třída	8 žáků	2. třída	4 žáci
2. třída	1 žák	4. třída	1 žák
3. třída	1 žák	5. třída	2 žáci
5. třída	3 žáci	6. třída	4 žáci
7. třída	3 žáci	8. třída	4 žáci
8. třída	1 žák		
9. třída	1 žák		

Země původu žáků: Vietnam, Čína, Barma, Ukrajina.

Složení žáků je velmi pestré, a to jak z hlediska zemí původu, tak i jejich věkového rozložení a samozřejmě i úrovně znalosti vyučovacího jazyka. Jelikož žáků je poměrně dost, kapacita asistenta působícího na škole tři dny v týdnu je nedostačující. Takový počet žáků v tolika různých třídách by zaměstnal asistenty dva.

Postupovalo se tedy tímto způsobem:

1. Zvážilo se, co je nejproblematičtější moment, se kterým je potřeba pomoci – jsou to žáci začátečníci bez jakékoliv znalosti českého jazyka.

Pro ty byla vytvořena speciální výuka češtiny pro cizince, v prvním pololetí projektu tři vyučovací hodiny, ve druhém 6 vyučovacích hodin (žáků stále přibývalo) týdně. Tato výuka probíhala vždy první dvě ranní vyučovací hodiny, žáci tedy odcházeli i z výuky jiných předmětů než byl český jazyk. Priorita školy při vzdělávání těchto žáků však byla rozvoj vyučovacího jazyka.

Výuka byla skupinová, pro žáky ze všech tříd.

2. Zbylé hodiny, které asistentovi pro přímou práci s dětmi zbývaly, byly rozděleny mezi ostatní žáky. Zde už bylo třeba zohledňovat rozvrh jednotlivých dětí. Asistent byl přítomen s žákem při výuce, případně s ním pracoval samostatně. Maximální počet hodin, které asistent mohl jednotlivým žákům věnovat, byl stanoven na 2 za týden. Některý žák měl tedy pouze jednu hodinu asistence týdně. To je samozřejmě poměrně málo, ale ukázalo se, že pokud se spolupráce asistenta a pedagoga dobře a efektivně nastaví, je i tento způsob podpory poměrně účinný. Je nutné dokázat žáka do této spolupráce zapojit a přenést na něj část zodpovědnosti.

V odpoledních hodinách měli žáci možnost docházet na doučování.

Model ZŠ Dukelská

Na ZŠ Dukelská se vzdělává 2% žáků s OMJ. Žáci pocházejí z Ukrajiny, Ruska, Polska, Bulharska a Vietnamu. Na škole je již několik let vyučován předmět čeština pro cizince, který vyučuje pedagog 2. stupně. Nově příchozím žákům s OMJ je nabídnut tento kurs. Výuka probíhá v odpoledních hodinách po skončení vyučování.

Asistent pedagoga společně s ředitelkou školy vytypoval žáky s OMJ, pro které by byla asistence nejprínosnější. Jednalo se o žáka 1. třídy bez znalosti českého jazyka, žáka 2. třídy ze sociálně znevýhodněného prostředí a žáka 7. třídy, který potřeboval podporu v odborných předmětech.

Asistent pedagoga byl přítomen přímo ve výuce. Na 1. stupni se jednalo především o procvičování slovní zásoby (ve spolupráci s učitelem češtiny pro cizince), orientaci ve výuce i ve škole, asistenci při psaní diktátu a písemných prací, pomoc při zapisování domácích úkolů, podporu při komunikaci se spolužáky.

Na druhém stupni byl asistent pedagoga přítomen 2 hodiny týdně. S učiteli se rozvinula velmi dobrá spolupráce. Postupem času asistent připravoval učební materiály pro celou třídu. Asistoval žákovi s OMJ při testech i výkladu, pomáhal při zapisování zápisu do sešitu, při rychlejším tempu výuky pomáhal žákovi se zorientovat, připravoval mu materiály pro domácí přípravu. Žák sám požádal asistenta o přítomnost v předmětu, který mu činil potíže. Po konzultaci s ředitelkou školy a vyučujícím daného předmětu bylo žádosti vyhověno.

Žáci s OMJ měli možnost asistenta kontaktovat i mimo dobu, kdy se věnoval přímo jim. Mohli využít jeho podporu a pomoc i při akcích mimo školu (plavecký kurs, návštěva zoologické zahrady apod.)

Legislativní zabezpečení funkce asistenta pedagoga v resortu MŠMT se řídí těmito právními dokumenty:

Zákony:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, především zákona č. 383/2005 Sb.
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Vyhlášky:

- Vyhláška č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky.
- Vyhláška č. 492/2005 Sb., o krajských normativech
- **Vyhláška č. 116/2011 Sb.**, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních
- **Vyhláška č. 147/2011 Sb.**, o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a vzdělávání dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, ve znění vyhlášky č. 412/2006 Sb.

Příloha dokumentu je souhrnem příkladu pracovních listů, které asistenti vytvářejí pro snadnější začlenění žáka s OMJ do výuky.

	<i>Předmět</i>	<i>Téma</i>	<i>Ročník</i>
1.	Univerzální pokyny pro práci s žáky s OMJ		všechny třídy
2.	Český jazyk	DĚ, TĚ, NĚ	2. třída
3.	Vlastivěda	Středověk	4. třída
4.	Dějepis	Josef II.	II. stupeň
5.	Český jazyk - sloh	Návod na psaní slohové práci o své zemi původu.	II. stupeň
6.	Zeměpis	Orientace na mapě – základní pojmy.	6. třída
7.	Zeměpis	Vesmír.	7. třída
8.	Přírodopis	Členovci	6. třída
9.	Český jazyk pro cizince – práce s textem	Práce s textem	2. – 8. třída
10.	Český jazyk a dějepis	Historie ČR, významní lidé	1. ročník gymnázia

Tento materiál byl vytvořen za podpory Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí a MŠMT ČR.

Pracovní listy najdete ke stažení na

<http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/asistent-pedagoga>.

Nové pracovní listy (2013) můžete stáhnout z <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/vyuka-v-konkretnich-predmetech>

Tento materiál byl vytvořen za podpory Evropského fondu pro integraci státních příslušníků třetích zemí a MŠMT ČR.

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY